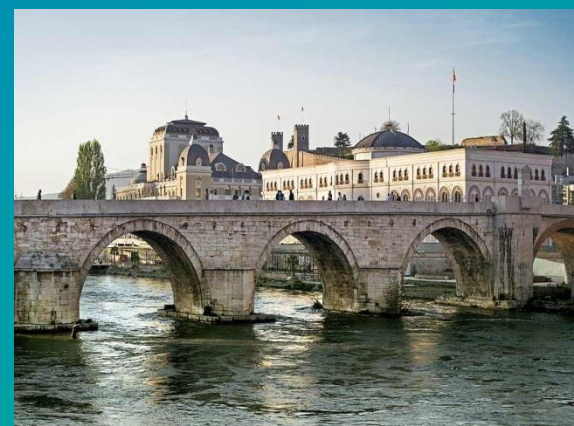
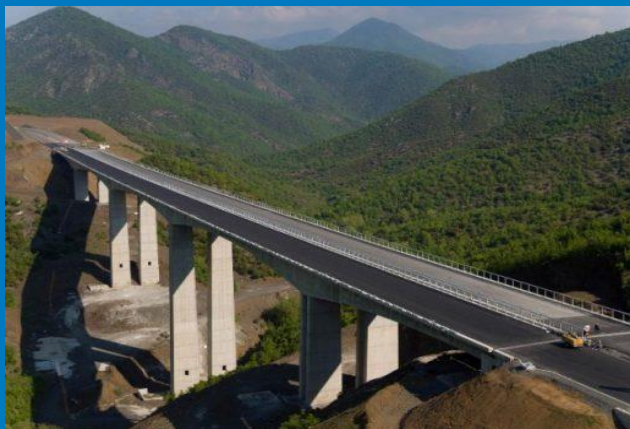
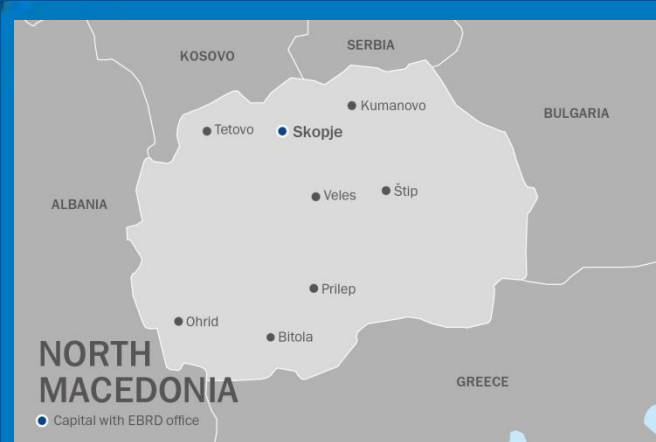

Стратегија за Северна Македонија

2019-2024 година

Одобрено од Бордот на директори на 22 мај 2019

European Bank
for Reconstruction and Development

Содржина и поимник

European Bank
for Reconstruction and Development

Содржина:		Поимник на клучни термини	НП	Национален придонес
Кратко резиме	3	ВкБ Влада кон бизнис	НФЗ Нефункционални заеми	
Северна Македонија-Краток преглед на активностите на ЕБОР	4	ГИБ Годишни инвестиции во бизнисот	ОДИХР Организација за демократски институции и човекови права	
I. Имплементација на претходниот ангажман (2013 - 2018)	5	ГСВ Глобални синџири на вредности на одржлива енергија	ОЕЦД Организација за економска соработка и развој	
Клучни транзициски резултати постигнати во текот на претходниот ангажман	5	ДНЕС Договор за набавка на електрична енергија	ООД Оддалеченост од границата	
Предизвици за имплементацијата и клучни лекции	7	ЕЕ Енергетска ефикасност	ОРП Официјална развојна помош	
II. Економски контекст	8	ЕИБ Европска инвестициона банка	ОТЕ Очекуван транзициски ефект	
Макро-економски контекст и предвидување за периодот кој го опфаќа стратегијата	8	ЕИП Единица за имплементација на проектот	ПЖБ Програма - Жени во бизнис	
Клучни транзициски предизвици	9	ЕиС Еколошки и социјално	ПиУ Производство и услуги	
III. Приоритети на владата и ангажирање на заинтересираните страни	11	ЕНЕФ Фонд за експанзија на претпријатијата	ПЈП Првична јавна понуда	
IV. Дефинирање на стартешките приоритети на ЕБОР за Северна Македонија	12	ЕУ Европска Унија	ПК Приватен капитал	
V. Рамка на активности и резултати	13	ЗБ Западен Балкан	ППИП Програма за подготовка на инфраструктурни проекти	
VI. Мапирање на комплементарноста на меѓународните партнери во областите на работење на ЕБОР	16	ЗиБ Здравје и безбедност	ПСР Програма за споделување на ризици	
VII. Ризици за имплементацијата и еколошки и социјални импликации	17	ЗО Земји на работење	ПТФ Програма за трговско финансирање	
VIII. Оцена на кофинансирање од донатори	18	ИБОРП Истражување за бизнис климата и работењето на претпријатијата	ПФИ Приватна финансиска институција	
Анекс 1 – Политичка оценка	20	ИКТ Информатичка и комуникациска технологија	ПФЗЕ Програма за финансирање на зелена економија	
		ИПА Инструмент за пред-пристапна помош	ПФОЕ Програма за финансирање на обновлива енергија	
		ИРЗБ Инвестициска рамка за Западен Балкан	РК Ризичен капитал	
		ИТА Индустрија, трговија и агробизнис	РПЕЕ Регионална програма за енергетска ефикасност	
		ЈИЕ Југо-источна Европа	СБ Светска банка	
		ЈП Јавно претпријатие	СГ Стакленички гасови	
		ЈПДП Јавно претпријатие за државни патишта	СДИ Странски директни инвестиции	
		ЈПП Јавно-приватно партнерство	СЕФ Светски економски форум	
		ЈПЖИ Јавно претпријатие за железничка инфраструктура	СиП Спојувања и преземања	
		КЕУ Компанија за енергетски услуги	СМБ Совети за мали бизниси	
		КОП21 Конференција за климатски промени на Обединетите нации 2015	СОО Стручно образование и обука	
		КfW Kreditanstalt für Wiederaufbau	СТО Светска трговска организација	
		МЕПСО Електро-преносен систем оператор на Северна Македонија	TEN-T ЕУ програма за поддршка на транспортна инфраструктура	
		ММСП Микро, мали и средни претпријатија	ТЕП Транзициски ефект на портфолиото	
		МСП Мали и средни претпријатија	ТЗЕ Транзиција кон зелена економија	
		МФК Меѓународна финансиска корпорација	ТП Техничка помош	
		НАПОИЕ Национален акционен план за обновлива енергија	ТС Техничка соработка	
			ХЕ Хидро-електрани	
			ЦЕФТА Централно европски договор за слободна трговија	

Посветеноста на Северна Македонија кон и примената на политичките принципи наведени во Член 1 од Спогодбата за формирање на Банката беа сериозно загрозени во поголемиот дел од периодот од усвојувањето на претходната Стратегија за земјата, бидејќи земјата се соочи со драматично влошување на состојбата на демократијата, што во релевантните извештаи на ЕУ беше квалификувано како „заробена држава“ од страна на раководството на тогашната владеачка политичка партија. Најсериозната политичка криза во Северна Македонија од вооружениот конфликт во 2001 година негативно влијаеше врз економијата и го попречуваше работењето на ЕБОР во земјата. Нејзиното решавање, кое кулминираше со промена на владата во пролетта 2017 година со нова про-реформска коалиција предводена од тогашната главна опозициска политичка партија, означи позитивна пресвртница, при што подобрувањата во областа на владеењето на правото, враќањето на контролата и рамнотежата во политичкиот систем и агендата за сеопфатна економска реформа беа утврдени како главни компоненти на нејзината програма. Изгледите за забрзување на интеграцијата во Евро-атлантските институции, особено приближувањето кон ЕУ, по одлуката на Европскиот совет да го трасира патот кон отворање на преговори за пристапување кон ЕУ во јуни 2019 година, продолжуваат да бидат клучен столб за структурни реформи и фактор на стабилизација. Неодамнешниот чекор напред кон нормализација на односите со соседна Грција и подобрувањето на односите со другите соседи во регионот придонесуваат за зголемена доверба на инвеститорите.

Стојќи на оваа историска крстосница, многу нешта ќе зависат од актуелниот опсег и темпото на реформските напори за насочување на земјата на патот кон одржлив и инклузивен раст. Иако економијата бележи придобивки од релативно ниската државна сопственост, разумно разновидната економија и поволната регулаторна рамка за водење бизнис, спроведувањето на законите е генерално на ниско ниво, а корупцијата и широко распространетата сива економија остануваат главни пречки во развојот на целосниот економски потенцијал на земјата. Неодложните реформи ќе треба да создадат опкружување во кое приватниот сектор може да напредува надвор од малиот домашен пазар и да создаде можности за вработување на младите луѓе во земјата. Транзициските јазови се особено акутни во делот на **конкурентноста** (со економија која се карактеризира со нееднаква примена на правилата и прописите, голема сива економија и слабо корпоративно управување), **интеграцијата** (со бавна имплементација на транспортни и енергетски инфраструктурни проекти, како и ниски нивоа на институционални аранжмани за трговија и инвестиции на регионално ниво) и **екологијата** (со висок енергетски интензитет, зголемена ранливост на климатски промени и неефикасност на други ресурси).

ЕБОР е добро позиционирана за да помогне во зајакнување на резултатите од работењето на приватниот сектор во земјата, да обезбеди поддршка за цврстата и меката инфраструктура и да ги забрза реформските напори за квалитетно вработување и повисок еколошки раст, преку прилагодена политика и финансиски инструменти. Банката ќе продолжи да се фокусира на нејзината традиционална јака страна да помогне во исполнување на инфраструктурната агенда на земјата и подигнување на стандардите во приватниот сектор, притоа подеднакво истражувајќи нови перспективи за унапредување на транзицијата на земјата кон економија придвижена од знаење, како што е промовирање на вработливоста на младите, стимулирање на финансирањето на иновации во контекст на развој на пазарот на капитал, како и поддршка на дигитализацијата и промовирање на ИКТ вештини. Во текот на целиот период, регионалната интеграција ќе биде насока по која ќе се водат инвестициите на Банката и активностите поврзани со политиките, а посебен акцент ќе биде ставен на испитувањето на синергии со активностите на Банката во соседните економии. Континуираното стратешко партнерство со ЕУ, донаторската поддршка во форма на техничка помош и инвестициски грантови кои можат да се спојат со портфолиото на производи на ЕБОР, ќе бидат клучен фактор за Банката да ги исполни следните стратешки приоритети во Северна Македонија во 2019-2024 година:

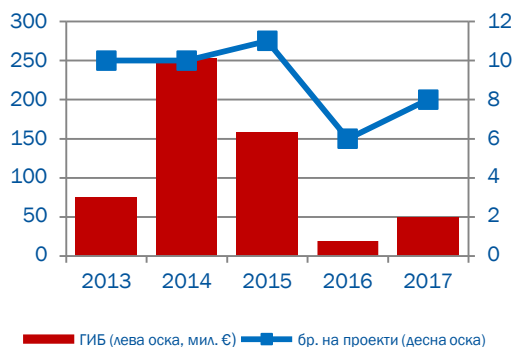
- Поддршка на **конкурентноста** преку подобрување на синцирите на вредности, надградба на вештините на работната сила и зајакнување на управувањето;
- Јакнење на регионалната **интеграција**, „меко“ поврзување и поддршка на приближувањето кон ЕУ;
- Поддршка на транзицијата кон **зелена** економија преку поодржлив енергетски микс и поголема ефикасност на ресурсите.

Северна Македонија – Краток преглед на активностите на ЕБОР

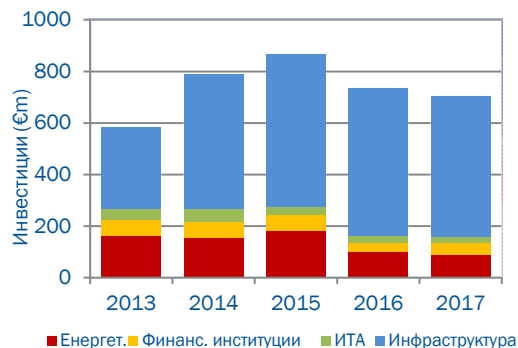
Инвестициски активности на ЕБОР во Северна Македонија (крај на дек.2018)

Портфолио	781мил. €	Активни проекти	46
Сопственички капитал	1.4%	Обртни средства	277 мил. €
Удел во приватен сектор ¹	32%	Нето кум. инвестиции	1845 мил. €

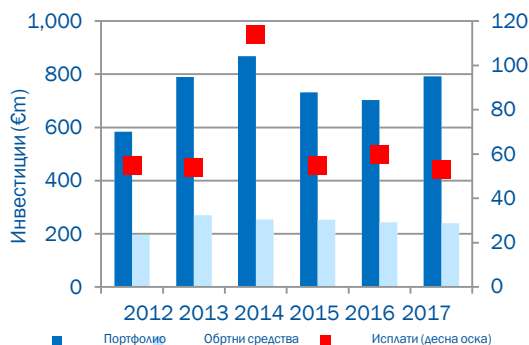
ГИБ и активности

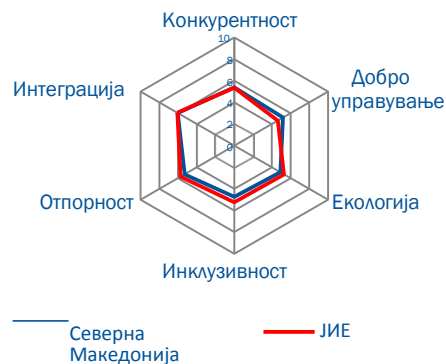
Структура на портфолио

Динамика на портфолио

Транзициски јазови²

Бројки во контекст на Северна Македонија

Население (во милиони) ³	2,1	2017
БДП по глава на жител (ЈПП, американски долари) ³	15,290	2017
Глобален индекс на конкурентност (СЕФ)	68-ма (од 137)	2017
НЕботеност (% , МОТ проценка) ⁴ <i>За споредба:</i> Албанија (13,8), БиХ (25,6), Црна Гора (16,0), Србија (14,1)	22,4	2017
НЕботеност на младите (% , МОТ проценка) ⁴ <i>За споредба:</i> Албанија (30,0), БиХ (55,4), Црна Гора (33,1), Србија (32,8)	46,9	2017
Учество на жените во работната сила (% , МОТ проценка) ⁴ <i>За споредба:</i> Албанија (47,2), БиХ (35,3), Црна Гора (42,2), Србија (45,9)	42,5	2017
Енергетски интензитет (Вкупно премиум набавка на енергија/БДП) ⁵ <i>За споредба:</i> Албанија (0,2), БиХ (0,4), Црна Гора (0,2), Србија (0,4)	0,3	2015
Интензитет на емисија/БДП (kgCO ₂ /10'\$) ⁵ <i>За споредба:</i> Албанија (0,3), БиХ (1,2), Црна Гора (0,5), Србија (1,1)	0,7	2015

¹ Кумулативни инвестиции на Банката: со 5-годишен период на поврат на портфолиото. ² Спореди: Транзициски извештај на ЕБОР 2018-2019.

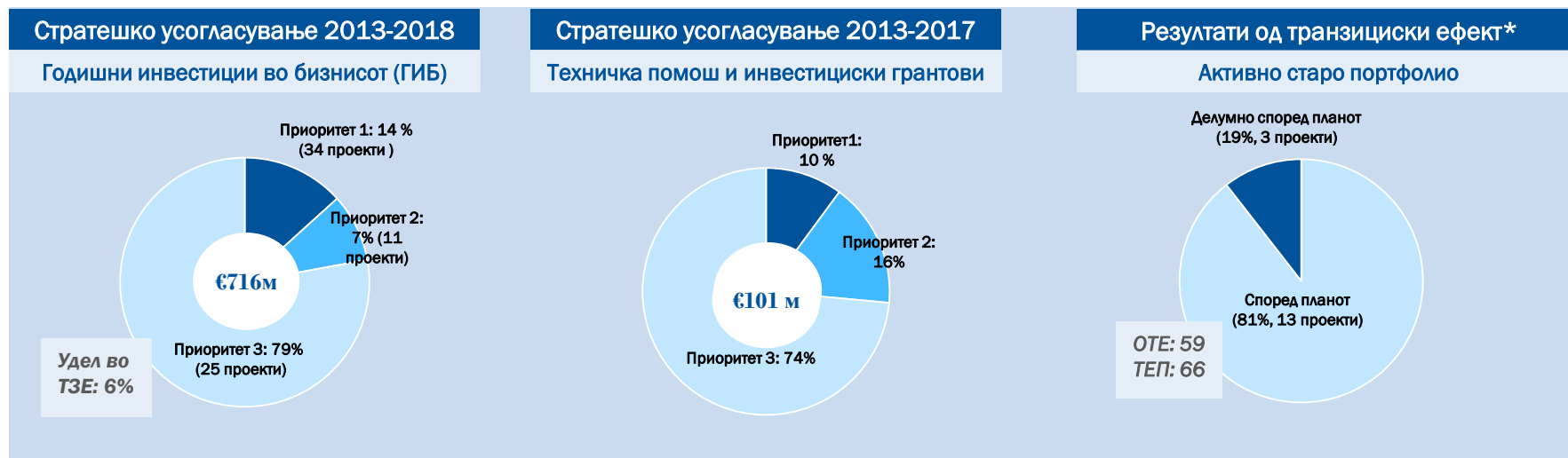
³ Светски индикатор на раст на Светска банка. ⁴ Меѓународна организација на трудот. ⁵ Енергетски атлас на Меѓународната агенција за енергија.

1. Имплементација на претходниот ангажман (2013-2018)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.1. Клучни транзициски резултати постигнати во текот на претходниот ангажман

Приоритет 1: Зголемување на конкурентноста и олеснување на приватните инвестиции во корпоративниот сектор и општините

Рамковни показатели за резултатите	2018	Од 2013	Клучни транзициски резултати
Бр. на клиенти за СМБ кои пријавиле зголемена продуктивност	33	136	- Придонесе за поголема интеграција во глобалните синџири на вредности преку поддршка од СДИ: инвестираше 85 милиони € во компании во автомобилскиот сектор (Draexlmaier Group), агробизнис (Sutas Group), рударство (Euromax Resources), и недвижности и туризам (Skopje City Mall). - И покрај прекумерната ликвидност на пазарот успеа да ги прилагоди производите за МСП за да го олесни пристапот до финансиски средства: исплатени се кредитни линии во износ од 60 милиони €, преку комбинирано финансирање (заеми, грантови, техничка помош за подготовка на профитабилни проекти) и надзор на имплементацијата на проектите. Обезбеди кредитни линии за олеснување на трговијата во износ од 75 милиони € преку 3 големи комерцијални банки. Директно финансираше четири МСП (13 милиони €), но побарувачката за заеми од ЕБОР, вклучително и за кредитни линии ПЖБ, останува скромна заради прекумерната ликвидност. - Ги подобри капацитетите на МСП преку вкупно 392 советодавни проекти, од кои 124 беа со жени претприемачи; во рамки на програмата Сина лента (Blue Ribbon) обезбеди советодавна поддршка на Макпрогрес, производител на кондиторски производи, и на Актива, меѓународен добавувач на метал за автомобилската индустрија. - Воведе нови финансиски инструменти на локалниот пазар на капитал: (i) во 2014 година основаше Фонд за експанзија на претпријатијата (ЕНЕФ) во вредност од 110 милиони € наменет за МСП во Западен Балкан, (ii) обезбеди ТП за ревидирање на законодавството за факторинг согласно нормите и процедурите на ЕУ, (iii) обезбеди финансирање и ТП за македонската берза во рамките на ЈИЕ линкот за обединување на неколку берзи во регионот. - Банката не го достигна својот целосен потенцијал во ангажирање со општините, претежно како резултат на нивните ограничувања за задолжување и достапноста на поевтини државни финансиски средства од други МФИ.
Раст на обемот на портфолиото за заеми за ММСП на партнерските банки кои ги користат средствата на Банката	+48%	-20%	

* Резултатите од транзицискиот ефект одразуваат колку е веројатно проектите да го постигнат транзицискиот ефект кој се очекувал од нив при потпишувањето. Пресметано врз основа на активно старо портфолио (постаро од две години).

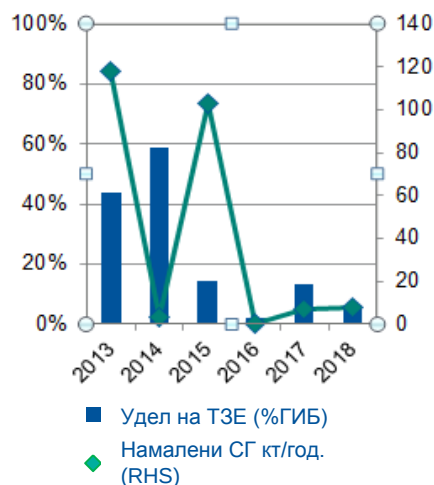
1. Имплементација на претходниот ангажман (2013-2018)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.1. Клучни транзициски резултати постигнати во текот на претходниот ангажман

Транзиција кон зелена економија

Клучни транзициски резултати

- **Ја подобри енергетската ефикасност и зелените технологии во сите сектори преку кредитни линии:** (i) наменска и многу успешна програма за МСП во рамките на Регионалната програма за енергетска ефикасност за Западен Балкан (РПЕЕЗБ) во вредност од 9 милиони € потпишана со 3 комерцијални банки, (ii) 3 ПФЗЕ кредитни линии (5 милиони €) наменети за секторот население.
- **Ја подобри ефикасноста на енергетската мрежа** преку обезбедување на заем во вредност од 25 милиони € за националната компанија за пренос на електрична енергија (МЕПСО) за рехабилитација на постојните трансформатори. Ова беше прв заем без државна гаранција доделен на јавна енергетска компанија во Западен Балкан.
- **Промовираше КЕУ компании:** креиран е стандардизиран образец за КЕУ договор со ЗР во Западен Балкан за да може да се користи од страна на приватниот сектор и општините. Мал број на КЕУ компании го поткопуваат понатамошниот напредок.
- **Го поддржа законодавството за енергетска ефикасност, вклучително и изготвувањето на законот за енергетска ефикасност согласно со ЕУ директивата.**
- **Значително придонесе кон развојот на обновлива енергија:**
 - ✓ Обезбеди заем во износ од 4.1 милион € на Актуел Енерџи Груп (Aktuel Energy Group) за започнување со работа на мала хидро-централа со капацитет од 3MW.
 - ✓ Подготви секундарно законодавство и ја поддржа имплементацијата на тендерот за соларна и ветерна енергија.
 - ✓ Подготви Физибилити студија за тендери за нови мали хидроелектрани (МХЕ) и подготви нови тендери за ЈПП.
 - ✓ Го поддржа воведувањето на програми за обновлива енергија во приватниот сектор преку: (i) обезбедување на техничка поддршка на операторот на пазарот на Северна Македонија (МЕПСО) за ревидирање на Договорот за набавка на електрична енергија (ДНЕЕ) и (ii) обезбедување помош за локалните власти за финализирање на пазарен стандарден ДНЕЕ за проекти за обновлива енергија.

Транспортни коридори во ЈИЕ

Клучни транзициски резултати

- **Банката има водечка улога како МФИ во поглед на нејзините инвестиции во клучни транспортни и енергетски проекти :**
 - ✓ Обезбеди заем со државна гаранција во вредност од 270 милиони € за Јавното претпријатие за државни патишта (ЈПДП) за изградба на патната делница Крива Паланка - границата со Бугарија, како дел од Коридорот VIII и за управување и одржување на националната и регионалната патна мрежа која ги поврзува регионалните економски центри и стратешките меѓународни гранични премини во Албанија, Бугарија, Грција, Косово и Србија. Обезбеди средства за финансирање на Дигитален систем за архивирање за поддршка на електронски набавки за ЈПДП.
 - ✓ Обезбеди заем со државна гаранција во вредност од 145 милиони € (една четвртина од вкупните проектни трошоци) за Јавното претпријатие за железничка инфраструктура на Северна Македонија (ЈПЖИ) за модернизација и надградба на 2-та фаза од источниот дел од Транс-европскиот железнички коридор VIII. Мобилизираше инвестициски грант во износ од 69 милиони € за фаза 1 преку ПФЗЕ.
 - ✓ Потпиша заем во вредност од 11, 5 милиони € со државниот национален провајдер на услуги за воздушна навигација М-НАВ за: (i) да ја усогласи својата опрема со регулаторните барања применливи во ЕУ, (ii) да го поддржи процесот на усогласување во рамките на Европска заедничка воздухопловна област.
 - ✓ Обезбеди заем во висина од 37 милиони € за МЕПСО за финансирање на првиот интерконективен вод помеѓу Албанија и Северна Македонија. Банката мобилизираше инвестициски грант од 12 милиони € во рамките на ИРЗП за инвестиции во паметни мрежи.
- Сите проекти беа пропратени со грантови во вредност од 100 милиони € и ТП за подготовка и имплементација на проектите, мобилизирани од Банката, преку Инвестициската рамка за Западен Балкан (ИРЗП). Меѓутоа, исплатата на заемот и имплементацијата на големите инфраструктурни проекти беа бавни како резултат на нискиот капацитет за имплементација на клучните партнери, недостатокот на координација меѓу разните министерства и двегодишната политичка криза.
- **Ги олесни прекуграничните договори со Србија и Косово** за поедноставување на прекуграничните процедури во рамките на проектот за Железничкиот коридор VIII.
- **Обезбеди градење на капацитетите за безбедност на патиштата, вклучително и ревизии на безбедноста на патиштата.**

1. Имплементација на претходниот ангажман (2013-2018)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.2. Предизвици за имплементацијата и клучни лекции

Контекст за имплементација:

Од 2013 година, Банката има остварено резултати во сите клучни аспекти од нејзината стратегија, главно како водечка МФИ во транспортниот и енергетскиот сектор и клучен придонесувач кон развојот на приватниот сектор, особено на МСП. Сепак, Банката не остана имуна на долготрајната политичка криза во земјата (2015-2017 година), која во голема мера влијаеше на периодот кој го опфаќа стратегијата за земјата и резултираше со остар пад на инвестициите и на економските реформски напори. Ова де факто ги ограничи можностите на Банката да имплементира клучни државни проекти и да поддржува странски директни инвестиции. Банката реагираше со зголемување на кредитирањето на домашниот приватен сектор и на активностите за ПТФ (во голем дел преку ПФИ). Неодамна, Банката се диференцираше како клучен партнер за транзиција кон зелена економија како што беше потврдено со силното прифаќање на нејзините кредитни линии за енергетска ефикасност и тековните совети за политики. Подоцна, доаѓањето на новата про-реформска владина коалиција во 2017 година ја постави земјата на поодржлив и инклузивен пат за раст и ја забрза конвергентноста со стандардите на ЕУ, при што изгледите за забрзување на процесот на пристапување кон ЕУ ќе продолжат да бидат клучна основа за структурни реформи. Банката може да одигра значителна улога со обезбедување поддршка на процесот на пристапување кон ЕУ и преку унапредување на клучните инфраструктурни проекти во секторите за транспорт, енергија и дигитализација.

Предизвици за имплементацијата

- Пролонгираната политичка криза (2015-2017 година) го забави економскиот раст и ја намали довербата на инвеститорите (домашни и странски).
- Слаб административен капацитет за целосно спроведување на клучните јавни инфраструктурни проекти.
- Недостаток на профитабилни можности во корпоративниот и МСП сектор како резултат на високото ниво на задолженост, нискиот капацитет за подготовка на профитабилни проекти и прекумерната ликвидност на пазарот обезбедена од националните и меѓународните развојни институции.
- Субјектите со странски инвестиции вообичаено се добро опслужени од страна на матичната банка со што ангажманот на Банката се ограничува на мали трансакции со непропорционални трансакциски трошоци.
- Широка достапност и конкурентни цени за финансирање од МФИ за проекти со државни гаранции.
- Високата застапеност на Емералд и Натура 2000 локации (30% застапеност во земјата) комбинирана со нискиот сопственички капитал на инвеститорите во обновлива енергија ги ограничуваат можностите на Банката за директни инвестиции во МХЕ.

Клучни лекции и следни чекори

- За време на политичката криза, се фокусираше исклучиво на поддршка на приватните инвестиции директно или преку кредитни линии за ПФИ, со цел да обезбеди одржливост на развојот на приватниот сектор.
- Надолжување на инвестициите во јавна инфраструктура преку интензивно градење на институционалниот капацитет, на пр. поддршка за подготовка и имплементација на проекти, како и блиска соработка со други МФИ кои придонесуваат во процесот.
- Искористување на ко-инвестициски грантови и ТС со цел селективно да се подобри конкурентноста на кредитните производи на ЕБОР, како што се советување на МПС за подобрување на корпоративното управување и стандардите за работење, како и преземање на повеќе ризици (на пр. мезанин, прилагодено споделување на ризици поврзани со портфолиото).
- Застапување за зголемено учество на приватниот сектор (на пр. раздвојување на комуналните услуги) кај клучните провајдери на услуги, за да се прошири потенцијалниот опсег за ангажман на Банката.
- Да се продолжи искористувањето на локалното присуство на ЕБОР и способноста за комбинирање на инвестициите и донаторските средства (на пр. ИРЗП), преку обезбедување техничка помош финансирана од донаторите со цел да се подобри достапноста, да се продолжи со понудата на корпоративни заеми за јавните услужни претпријатија (на пр. МЕПСО, и ЕЛЕМ).
- Поддршка на нестабилната ТГЕ, поддршка на рехабилитацијата на постојните ХЕ (една третина од сегашното производство на електрична енергија во земјата), како и разгледување на други проекти за обновлива енергија, со цел да се диверсифицираат енергетските извори.

2. ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ

2.1 . Макроекономски контекст и предвидување за периодот кој го опфаќа стратегијата

European Bank
for Reconstruction and Development

Северна Македонија – Главни макроекономски показатели

	2014	2015	2016	2017	2018 проценка
Раст на БДП (% у-о-у)	3.6	3.9	2.8	0.2	2.0
CPI инфлација (% авг.)	-0.3	-0.3	-0.2	1.4	1.4
Владин биланс (% од БДП)	-4.2	-3.5	-2.6	-2.7	-2.7
Тековен биланс (% од БДП)	-0.6	-1.9	-2.9	-0.8	-1.0
Нето СДИ (% од БДП)	2.3	2.3	3.3	1.8	2.0
Надворешен долг (% од БДП)	70.0	69.3	74.7	73.6	79.9
Бруто резерви (% од БДП)	28.5	24.9	27.1	23.3	25.8
Општ владин бруто долг (% од БДП)	45.8	46.7	47.8	48.0	50.0
НЕботеност (% население)	28.0	26.1	23.7	22.4	20.8
Номинален БДП (милијарди \$)	11.4	10.1	10.7	11.3	12.4

- **Северна Македонија имаше умерен раст на БДП и стабилно макроекономско опкружување во изминатите 15 години.** Просечниот раст во периодот 2011-2016 година беше 2,8%, во споредба со 1,4% во ЕУ, што сугерира дека Северна Македонија постепено го достигнува животниот стандард на ЕУ. Земјата имаше релативно ниска стапка на раст во периодот пред кризата 2001-2008 година, од само 3,4%, што беше под регионалните споредбени показатели. Периодот по кризата 2009-2016 година се карактеризираше со двојна рецесија од 0,4% во 2009 година, и 0,5% во 2012 година, проследено со неколку релативно добри години во периодот 2013-2015 година, со просечна стапка на раст од 3,5%.
- **Растот беше забавен на речиси нула во 2017 година.** Пролонгираната политичка криза, која започна во 2015 година, а ескалираше во првата половина од 2017 година, влијаеше врз економските резултати на земјата со мерливо негативно влијание врз довербата и инвестициите. Економијата беше во рецесија во првата половина од 2017 година, со благо опоравување во втората половина од годината, така што остварениот раст за таа година во целост беше речиси нула. Во еден момент кризата претставуваше закана за стабилноста на курсот на локалната валута во однос на еврото и Централната банка мораше да реагира на притисоците врз валутата во текот на 2016 година со зголемување на референтната каматна стапка на 4%. Меѓутоа, во февруари 2017 година, Централната банка повторно ја намали стапката на нејзиното долгорочно ниво од 3,25%. Стапката беше дополнително намалена во 2018 година, на сегашните 2.5%. Инфлацијата веќе повеќе години е ниска, фискалниот дефицит се намали под 3% од БДП, а нивоата на јавниот долг се умерени, иако полека се зголемуваат.
- **Понатамошно подобрување е можно на краток рок.** Во 2018 година започна опоравувањето, потпомогнато од политичката стабилност и влијанието од зголемувањето на минималната плата и другите мерки за социјална заштита врз личната потрошувачка, како и интензивирање на растот на извозот, со проценета стапка од 2.0%. Кредитирањето на економијата се очекува да се зголеми со олеснување на условите за обезбедување заеми во услови на прилагодлива монетарна политика. Исто така се очекува понатамошно зголемување на извозот, како резултат на зајакнување на економските перспективи во ЕУ, која е клучен трговски партнер на земјата. Како резултат на тоа, предвидувањето за раст во 2019 година изнесуваа 3,0%, под претпоставка за континуирана политичка стабилност, одблокирање на понатамошните реформи и доаѓање на многу потребните инвестиции со слични стапки на раст во претстојните години.

2. ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ

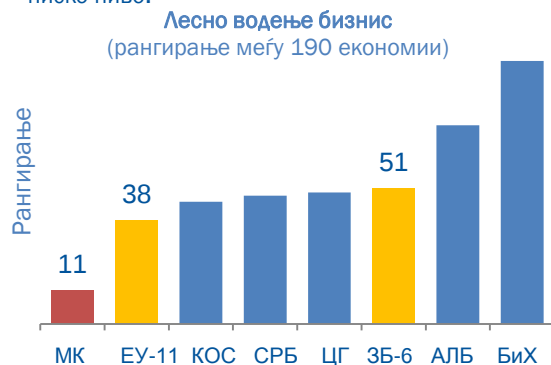
2.2 . Клучни предизвици за транзицијата

European Bank
for Reconstruction and Development

Конкуренција (5.73)

- Најконкурентна меѓу шестте земји од Западен Балкан (ЗБ-6), со одлични резултати во рангирањето на Светска банка за лесно водење бизнис – 10-та меѓу 190 земји. Спроведувањето на договорите и решавањето на несолвентноста се најпроблематични области.
- Продуктивноста е под просекот за ЗБ-6 регионот и далеку под стандардите на ЕУ.
- Нелојалната конкуренција од сивата економија е наведена како најголема пречка за водење бизнис од страна на 26% од испитаниците во ИБОРП. Сивата економија се проценува дека изнесува помеѓу 25% - 50% од БДП.
- Земјата е оценета како економија на знаење на средно ниво, ограничена од слабата достапност на вештини. 14% од фирмите во ИБОРП ја посочуваат неадекватно образуваната работна сила, како сериозна пречка за деловното работење.
- Северна Македонија се соочува со севкупен **среден јаз** во пет димензии од **развојот на МСП**. Не-банкарското финансирање, деловните вештини и стандарди се особено проблематични.
- Спроведувањето на **политиката за конкуренција** е на ниско ниво.

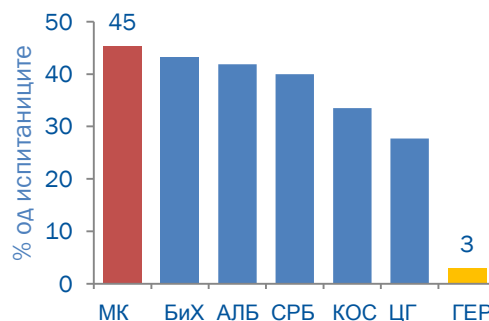

Извор: Светска банка-рангирање според истражувањето-
Водење бизнис (Doing Business), 2019

Добро управување (5.78)

- Јавното управување беше под **негативно влијание** од политичката нестабилност, слабото владеење на правото и несоодветната контрола на корупцијата.
- Успешните **административни реформи** во изминатите години значително ги намалија административните и регулаторните оптоварувања за фирмите, но сè уште има одредено влошување во областа на спроведувањето на договорите.
- Перцепциите за **корупција значително се влошија во последните години**. Земјата сега е рангирана на 93 место од 180 земји, во споредба со 66 место пред три години, веројатно заради скандалот со прислушувањето кој откри масовни злоупотреби на должност од страна на јавните службеници.
- Политичките врски** многумина ги сметаат за клуч за успех во животот; 45% од испитаниците во LiTS III го сметаат овој фактор за поважен од нивните напори и напорно работење или интелигенција и вештини.
- Корпоративното управување** е подобро во Северна Македонија во споредба со многу други земји во регионот. Сè уште се присутни слабости во областа на надзорот и транспарентноста на корпоративните одбори.

Политички врски како фактор за успех

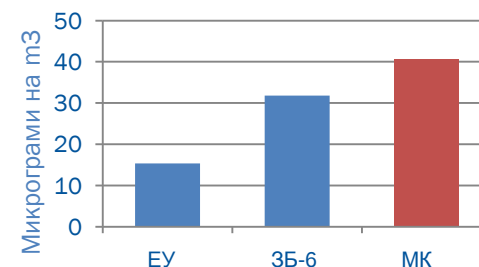

Извор: Истражување живот во транзиција (LiTS)

Екологија (4.93)

- Поголемиот дел од електричната енергија (58%) се произведува во **застарени термо-централи** со ефикасност од 32%, кои работат на нискоквалитетен јаглен. Енергија произведена од хидроцентрали изнесува 33%.
- Постои значителна можност за подобрување на ефикасноста на постојните термо-централи бидејќи Северна Македонија го усвои третиот Акционен план за **енергетска ефикасност** во јули 2017 година.
- Други **обновливи извори на енергија**, особено хидро-енергијата и соларната енергија, се очекува да станат поважни во производството на електрична енергија. Меѓутоа, Националниот акционен план за обновлива енергија (НАПОИЕ), не е креиран за да се исполни законски обврзувачката цел на земјата за обновлива енергија од 23.9% до 2020 година.
- Земјата во моментот поддржува проекти за обновлива енергија со **повластени тарифи** преку ДНЕЕ со операторот на пазарот. Транзицијата кон пристапот „Договор за разлика“ ќе овозможи понатамошна комерцијализација и зголемување на пенетрацијата на обновлива енергија.

Загадување на воздухот PM2.5

Извор: Светска банка, 2015

2. ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ

2.2 . Клучни предизвици за транзицијата

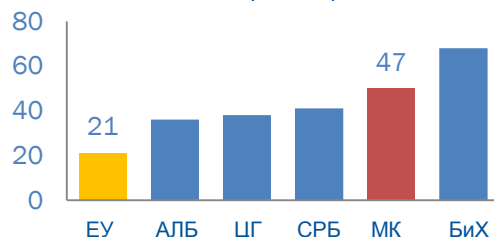

European Bank
for Reconstruction and Development

Инклузивност (5.61)

- Високата невработеност на младите и ниското учество на пазарот на трудот кај жените претставуваат главни закани за изгледите за инклузивен раст.
- Високо ниво на **невработеност на младите**, близу 50%, каде 24% од младите луѓе не се вклучени во образование, вработување или обука.
- Несовпаѓањето на вештините** е еден од клучните двигатели на неактивноста на младите. Во ИБОРП V, 14% од испитаниците сметаат дека несоодветно образованата работна сила е главна или сериозна пречка за раст.
- Несовпаѓањето на вештините е влошено од **слабите можности за учење на работното место**. Иако постојат регулативи, механизмите за имплементација не функционираат ефективно.
- Учеството на жените во економијата** е значително **ниско** во споредба со мажите (42% жени наспроти 68% мажи).
- Значителни **јазови во половата инклузивност** во поглед на пристапот до финансии и работни практики. Ова е уште поизразено како резултат на силните стереотипи за традиционалната улога на жената во општеството.

Невработеност на младите, % од вкупната работна сила на возраст од 15-24,(2017 г.)

Извор: Показатели на светскиот развој, Светска банка, 2018

Отпорност (5.72)

- Стабилноста на финансискиот сектор е силна**, поткрепена од **стабилната монетарна политика**. Централната банка одржува фиксен девизен курс во однос на еврото (претходно во однос на германската марка) повеќе од 20 години.
- Банкарскиот сектор е добро капитализиран, но добро би му дошла дополнителна консолидација**. Адекватноста на капиталот изнесува 16,3% (од средината на 2018), на исто ниво со другите банкарски системи во ЗБ-6 и далеку над регулаторните барања од 8%.
- Нефункционалните заеми** паднаа на околу 5% на кон средината на 2018, по периодот од претходните три до четири години кога се одржуваа на стабилно ниво од околу 10% до 11% од вкупните заеми, што е одраз на неодамнешните мерки за отпис на нефункционални заеми за кои се направени целосни резервирања за период подолг од две години.
- Евроизацијата е умерена** и во голема мера стабилна; околу 40% од заемите и 40% од депозитите се деноминирани во странска валута. Централната банка ефективно користи макроруденти мерки за да ја контролира понатамошната евроизација.
- Развојот на **небанкарски финансиски услуги** е во зародиш, а **пазарната капитализација на берзите** е ниска.

Нефункционални заеми, % од вкупните заеми (2017)

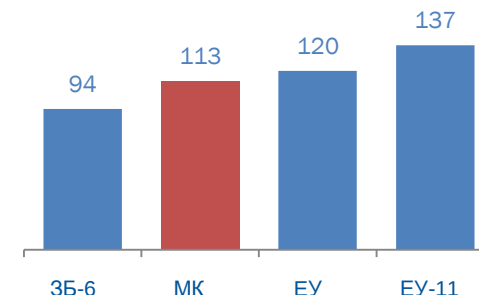

Извор: Националните власти, 2018 година

Интеграција (6.09)

- Петгодишната просечна трговската отвореност** на Северна Македонија [(извоз + увоз)/БДП] изнесува 107%, што е далеку над просекот на ЕБОР од 92% и блиску до просекот на ЕУ (120%). Земјата има безтарифен пристап до ЕУ и до нејзините соседни ЗБ-6 земји во рамките на ЦЕФТА. Меѓутоа потребен е понатамошен напредок за намалување на безтарифните бариери.
- Нивото на СДИ е ниско**; Меѓутоа, политиките кои се наклонети на бизнисите во изминатите години остварија позитивни резултати, привлекувајќи инвестиции во важни сектори, како што е оној за делови за автомобили.
- Во Глобалниот индекс на конкурентност на СЕФ, квалитетот на **транспортната инфраструктура** е рангиран на повисоко ниво во просек со споредба со другите земји од ЗБ-6, при што највисок резултат е остварен во воздушниот сообраќај, а најнизок во железничкиот сектор. Патниот коридор X е завршен, а коридорот VIII е во изградба.
- Прекуграничната **енергетска интеграција** полака се подобрува. Во тек е изградбата на 400 kV интер-конекциски вод со Албанија.

Трговска отвореност, % БДП (2017 г.)

Извор: Светски економски изгледи на ММФ, 2018; пресметки на авторот

3. Приоритети на владата и ангажирање на заинтересираните страни

3.1. Владини реформски приоритети

Програмата за економски реформи 2016-2020 година (подготвена во согласност со Владината програма 2017-2020 година, Среднорочната фискална стратегија и други стратешки документи) ги утврдува следните области за структурни реформи со цел трасирање на патот за пристапување кон ЕУ.

- **Управување со јавни финансии:** зајакната буџетска рамка, интегриран ИТ систем за јавни финансии, подобрувања на јавните набавки, модернизација на даночниот систем, подобрени процедури за царинска, даночна администрација и финансиска контрола.
- **Енергетски реформи:** диверсификација на производството на енергија, имплементација на „меки“ мерки во регионот на Западен Балкан, вклучително и развој на спот пазар, либерализација и алокација/ребалансирање на прекугарничниот капацитет; акциски мерки за одржлива енергија и климатски промени, вклучително и развој на обновливи енергии и решенија за енергетска ефикасност.
- **Реструктурирање на транспортниот пазар:** подобрена ефикасност, безбедност и влијание на животната средина на секторот; проширување и рехабилитација на патната и железничката мрежа долж коридорите X и VIII како основа за диверсификација и интеграција на регионалните синџири на вредности.
- **Поддршка на трговијата, СДИ и домашните инвестиции:** развој на индустријата и услужниот сектор со фокус на агробизнис, туризам и угостителство; олеснување на технолошкиот напредок, врските и истражувањето и развојот за цели на подобрување на конкурентноста; мерки за олеснување на трговијата и либерализацијата во контекст на ЦЕФТА, СТО и други трговски и инвестициски договори.
- **Бизнис клима и мерки за справување со сивата економија:** развој на национален портал е-услуги, подобрување на административните услуги, поддршка на МСП, зголемена транспарентност и предвидливост на регулаторното опкружување.
- **Подобрени вештини и пазар на трудот:** подобрена поврзаност помеѓу потребите на образовниот и приватниот сектор, понатамошен развој на систем на квалификации, реформи во СОО и програми за активно вработување, особено за младите.

3.2. Реформските области на ЕБОР се во голема мера усогласени со властите

- Консолидација и трансформација на сопственоста во **банкарскиот сектор**.
- **Развој на пазарот на капитал** и подобрен пристап до небанкарско финансирање (вклучувајќи факторинг и лизинг)
- Регулаторна и институционална рамка за **обновлива енергија и енергетска ефикасност**.
- Барање за производите за **Зелени градови** да бидат достапни за градовите со помалку од 100.000 жители
- Имплементација на **агендата за дигитализација**.
- Подобрена **вработливост и вештини** на младите, жените и населението што живее во недоволно покриени подрачја.
- Зголемени капацитети на **Комисијата за заштита на конкуренција**.
- Промовирање на **ЈПП** за дистрибуција на гас и управување со цврст отпад.
- Зголемена **безбедност и еколошка одржливост во сообраќајот**.
- Имплементација на **принципите за јавни набавки** на ЕУ/СТО.

3.3. Клучни пораки од граѓанското општество до ЕБОР

- **Управување и Антикорупција:** зајакнат ангажман на ЕБОР за подобрување на управувањето со јавни и приватни компании и борба против корупцијата преку транспарентни практики на набавки.
- **Заштита на природата:** зајакнат ангажман на ЕБОР во градење на националниот капацитет за заштита на природата и зачувување на животната средина (на пр. зголемување на свесноста за Натура 2000).
- **Еколошки стандарди во заштитените подрачја:** развој на еколошки критериуми за оценување на инвестициите кои треба да се искористат како референтна алатка за донесување одлуки за концесии и главни инфраструктурни проекти (на пр. транспорт и енергија).
- **Зелен град и енергетска ефикасност:** барање да се разгледа можноста градот Охрид да се вклучи во Рамката на зелени градови на Банката и да се креираат кредитни линии за енергетска ефикасност кои треба да бидат достапни за здруженијата на станари.
- **Зелена економија:** зголемен фокус на обновливи извори на енергија (на пр. ветерна и соларна) и поддршка на енергетската регулаторна рамка.
- **Ангажираност и управување на заинтересираните страни:** важноста на одржувањето значајни јавни консултации за учеството на Банката во хидро и рударски проекти.

4. Дефинирање на стратешките приоритети за Северна Македонија

European Bank
for Reconstruction and Development

Што треба да се промени?
(Дел2)

Дали може да се промени?
(Дел3)

Што може да направи Банката?
(Дел4)

- Ниска продуктивност на приватниот сектор.
- Недоволни корпоративни капацитети за усвојување на иновативни процеси и ограничена интеграција во европскиот синџир на набавки/Глобални системи на вредности (ГСВ).
- Високи бариери за пристап до финансии, особено за МСП, отежнато поради недостаток на не-банкарски финансиски институции.
- Недостаток на деловни вештини и стандарди во корпоративниот сектор; слабо корпоративно управување.
- Значително несовапаѓање на вештините на младите што го завршиле своето образование и ниско учество на женската популација.
- Голема сива економија и слабо спроведување на политиките за конкуренција.

- Силен импулс за спроведување на економски реформи (нова про-реформска коалициска влада, Програма за економски реформи за забрзување на патот кон ЕУ).
- Иновациите, технолошкиот напредок и синџирите на вредности се клучни приоритети на владата.
- ЦЕФТА и Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ како надворешна основа за интеграција во глобалниот и регионалниот синџир на вредности.
- Клучната легислатива за добра бизнис клима е воспоставена (10-то место според Светска банка-рангирање според истражувањето-Водење бизнис), но недоволно се спроведува.
- Клучен владин приоритет е вработување на младите.
- Е-управување како лесно остварлива цел е висок приоритет на агендата на надлежните органи.

- Добро прилагодени производи за поддршка на МСП и корпорациите (програма за конкурентност на МСП, кредитни линии, ФЕП).
- Искуство во промовирање на не-банкарски финансиски производи, поддршка за капитално/квази-капитално преземање на ризици (ПК/РК), и градење капацитети за развој на пазарот на капитал.
- Ефективни инструменти што ќе помогнат да се зголемат корпоративните и деловните вештини (ПЖБ, СМБ, Програмата Сина лента).
- Докажани резултати во развојот на решенија за подобрување на вештините на работното место заедно со корпоративните клиенти.
- Одлични резултати во обезбедувањето поддршка на доброто економско управување (Комисија за заштита на конкуренција).

- Слаб квалитет на транспортната инфраструктура, особено на патиштата и железниците.
- Ниската интеграција во регионалните енергетски пазари води кон зголемување на цените на енергијата.
- Ниска пенетрација на ИКТ (17,8% од населението користи широкопојасни услуги).
- Недоволното спроведување и имплементација на сигурна инвестициска рамка ги ограничува СДИ.

- Паневропските коридори и агендата за регионално транспортно поврзување, TEN-T се клучни фактори за поддршка.
- Вложени се значителни напори за гасификација (потпишани се Меморандуми за разбирање со соседните земји).
- Дигиталното поврзување е клучен приоритет на владата, вклучувајќи иницијативи за ИКТ вештини.
- Силен интерес за унапредување на „мекото“ поврзување во насока на приближување кон ЕУ и усогласување на регионалните трговски и инвестициски договори.

- Одличните резултати на ЕБОР и постојните партнерства со надлежните органи за обезбедување на средства за финансирање со цел да помогне да се намали инфраструктурниот и енергетскиот јаз, со унапредување на учеството на приватниот сектор и намалување на ризиците поврзани со големи и долгорочни проекти.
- Зголемено искуство во советување за Национални стратегии за широкопојасни услуги/дигитализација.
- Силна дополнителна поддршка и искуство на ЕБОР во поттикнувањето на регионалната мека соработка (регионални инвестициски совети, стопански регистри).

- Најенергетски интензивна економија на Западниот Балкан, висока зависност од јаглен и увоз на нафта.
- Недостаток на вода (на пр. агробизнис) и ранливост кон климатски промени (на пр. поплави).
- Слаб квалитет на водите (63% загуби на вода) и недоволно системи за третман на отпадни води.

- Посветеност на владата кон реализацијата на националните придонеси (НП) во согласност со Парискиот договор за климатски промени (КОП21) и пристапување кон ЕУ.
- Прозорец на можности за обновлива енергија.
- Значителен потенцијал за заштеда на енергија и барање за подобрување на енергетската ефикасност; усвојувањето на вториот Национален акционен план за енергетска ефикасност е во тек.

- Значително искуство во поддршка на регулаторната и институционалната рамка за обновлива енергија и енергетска ефикасност.
- Наменски производи за финансирање на инвестициите за транзиција кон зелена енергија преку посебни кредитни линии.
- Значително искуство во општински проекти со јасни цели во однос на екологијата и ефикасноста на ресурсите со добар пристап до грантови за финансирање.

Стратешки приоритети
(2018-2023)

Што сакаме да видиме
во 2023 година

Поддршка на конкурентноста преку подобрување на синџирите на вредности, надградба на вештините на работната сила и јакнење на управувањето

- Подобрени синџири на вредности и врски преку подобрени производи и иновативни процеси, и оперативни стандарди и деловни вештини.
- Зголемен број на разновидни не-банкарски финансиски производи и услуги.
- Подобар пристап до квалитетно вработување и вештини со фокус кон младите жени и мажи.
- Зголемена конкуренција и гарантирање еднакви конкурентни услови за водење бизнис и учество на приватниот сектор.

Јакнење на регионалната интеграција, мекото поврзување и поддршка на приближување то кон ЕУ

- Подобрен квалитет и поврзување на клучната транспортна инфраструктура.
- Зголемени нивоа на широкопојасно поврзување и дигитализација.
- Подобрено „мeko“ поврзување и усогласени деловни практики.

Поддршка на транзицијата кон „зелена економија“ преку поддржлив енергетски микс и поголема ефикасност на ресурсите

- Зголемен капацитет за обновлива енергија, поразновиден енергетски микс и поголемо учество на приватниот сектор во енергетскиот сектор.
- Зголемена енергетска ефикасност и ефикасност на ресурсите.
- Подобрена еколошка инфраструктура (вода, отпад, отпадни води) на локално и општинско ниво.

5. Рамка на активности и резултати

Приоритет 1: Поддршка на конкурентноста и инклузивноста преку подобрување на синцирите на вредности, надградба на вештините на работната сила и јакнење на управувањето

Клучни цели (Исходи)	Активности (Резултати)	Показатели за следење
Подобрени синцири на вредности и врски преку подобрени оперативни стандарди и деловни вештини	- Обезбедување директно и индиректно финансирање (вкл. поделба на ризици) и советување на корпорациите и МСП со фокус на ИКТ, агробизнис, производство, недвижности и туризам. - Поддршка на домашните компании во усвојувањето иновативни практики и технологии, зголемување на продуктивноста и ширење на регионалните пазари преку директно финансирање и насочено долгорочно советување (преку Програмата за поддршка на конкурентноста на МСП и програмата Сина лента). - Финансирање преку СДИ и домашни главни инвеститори со фокус на интеграцијата на регионалните синцири на вредности и трансфер на иновации на локалните добавувачи. Наменски заем за финансирање и технички советувања за секторот на агробизнис. - Поддршка на прекуграничните инвестиции на корпоративните клиенти (вклучително и со ЕУ земјите како што се Бугарија и Грција).	- Бр. на клиенти што воведуваат нови технологии - Број на клиенти со зголемена конкурентност преку проширување и надградба на нивните преработувачки капацитети
Зголемен број на разновидни не-банкарски финансиски производи и услуги	- Поддршка на консолидацијата на банкарскиот сектор преку капитални инвестиции. - Проширување на спектарот на производи и услуги за зголемување на пристапот до не-банкарско финансирање, вклучувајќи и мезанин финансирање и издавање на обврзници (разгледување на начините за капитализирање на работењето на Банката со регионалните пазари на капитал). - Учество во раните фази на подготовката на регионалната програма за развој на претпријатијата преку Програмата Регионален акцелератор. - Поддршка на факторинг преку советување во однос на политиките поврзани со правната и регулаторната рамка. - Подобрување на програмата за трговско финансирање (вклучително и преку Trade Ready обука) за поддршка на ширењето на регионални пазари и промоција на извозот на локалните компании.	Вкупен број на нови не-банкарски финансиски производи/услуги кои се воведени, проширени или надградени
Подобар пристап до квалитетно вработување и вештини	- Развој на стручни обуки заедно со корпоративните клиенти наменети за подобрување на можностите за вработување и вештините за млади лица, жени, како и население кое живее во недоволно покриени подрачја. - Следење на принципите на инклузивни набавки со цел подобрување на можностите за вработување и вештините за млади лица и жени. - Соработка со јавни клиенти во развојот на програми за обука и промовирање на креирање на работни места како дел од набавките.	- Бр. на лица кои се стекнале со нови /подобри вештини како резултат на обуките - Број на реализирани обуки
Подобрени национални рамки за корпоративно управување и зголемена конкуренција	- Поддршка на Советот за инспекциски надзор во имплементацијата на новиот Закон за инспекциски надзор. - Градење на капацитетите на Комисијата за заштита на конкуренција и поддршка во креирањето на Регионален форум на комисиите за заштита на конкуренцијата со цел споделување на најдобри практики. - Промовирање на вклученоста на приватниот сектор преку ЈПП во енергетската и општинската инфраструктура. - Работа со избраните јавни претпријатија на подобрување на финансиската транспарентност и корпоративното управување преку АПКУ (Акциони планови за корпоративно управување. - Промовирање на користењето на платформи за е-набавки.	Правни/регулаторни / институционални подобрувања за подобрување на конкуренцијата

5. Рамка на активности и резултати

Приоритет 2: Јакнење на регионалната интеграција, „меко“ поврзување и поддршка на приближувањето кон ЕУ

Клучни цели (Исходи)	Активности (Резултати)	Показатели за следење
Подобрено поврзување и интеграција на клучната транспортна и енергетска инфраструктура	- Забрзување на завршување на основните транспортни мрежи според TEN-T: - Финансирање и обезбедување советување за финализирање на железницата Пан-европски коридор VIII; - Финансирање на последните патни делници од Коридор VIII и поврзување на регионалните патишта; - Поддршка на воведувањето модерни системи за наплата на патарини на патните делници од Коридор VIII и X. - Мобилизирање на фондови за техничка соработка за поддршка на подготовка и имплементација на проекти, со фокус на детален дизајн, поддршка на Единиците за имплементација на проекти (ЕИП) и надзор на договори. - Обезбедување техничка помош за приватизација на Претпријатието за железнички транспорт. - Поддршка на развојот на корпоративен план за подобрување на оперативната ефикасност на Претпријатието за државни патишта, по пат на зајакнување на неговите практики за одржување и наплата на приходи. - Поддршка на воспоставувањето на агенција за безбедност на патиштата, вклучувајќи и база на податоци за сообраќајни незгоди и ревидирање на безбедноста на патиштата, како и правила и процедури за вршење инспекција, во соработка со други МФИ за финансирање на транспортни коридори. - Обезбедување инвестиции за интерконектори за гас и мрежи за пренос/дистрибуција на гас. - Подобрување на отпорноста на транспортната и енергетската инфраструктура во однос на климатските промени и промовирање на декарбонизацијата преку технолошки подобрувања со цел намалување на штетните емисии.	Целната инфраструктурна мрежа е проширена што се мери со зголемувањето на мрежниот капацитет
Зголемени нивоа на широкопојасно поврзување и дигитализација	- Советување во однос на политики за имплементација на агендата за дигитализација. - Обезбедување на директно и индиректно финансирање и советување за ИКТ адаптација на приватниот сектор, со фокус на малите и средните претпријатија. - Поддршка на иницијативите за е-влада за ВкБ услуги (на пример, физибилити студии и/или акциски планови, градење на капацитетите на клучните агенции). - Поддршка на Дигиталната агенда за Западен Балкан промовирана од страна на ЕУ по пат на советување и финансирање	Број /обем на обезбедени заеми за МСП/под-заеми за дигитализација
Подобрено „меко“ поврзување и усогласени деловни практики	- Поддршка на склучувањето спогодби за заеднички гранични премини со соседните држави (на пример, железнички граничен премин, заедничка гранична контрола), во соработка со други МФИ за финансирање на транспортни коридори. - Поддршка на развојот на регионални бизнис платформи (регионални стопански регистри), и олеснување на хармонизацијата на сродните деловни практики. - Поддршка на Владата во придржувањето кон правилата на СТО (Светската трговска организација), вклучително и усогласување на постојното законодавство. - Поддршка на пристапот кон ЕУ преку техничка помош и законски реформи во секторот за инфраструктура (транспорт, енергетика, општинска и еколошка инфраструктура).	Законски, институционални или регулаторни рамки за подобрена интеграција

Показател на влијание: Квалитет на трговија и транспортна инфраструктура (Почетна состојба: 87-ма од 160 земји, Извор: LPI на Светска Банка).

5. Рамка на активности и резултати

Приоритет 3: Поддршка на транзицијата кон „зелена економија“ преку поодржлив енергетски микс и поголема ефикасност на ресурсите

Клучни цели (Исходи)	Активности (Резултати)	Показатели за следење
Зголемен капацитет за обновлива енергија, поразновиден енергетски микс и поголемо учество на приватниот сектор во енергетскиот сектор	- Обезбедување на финансирање за проекти за обновлива енергија преку директно финансирање и програми за споделување на ризици, како и по пат на советување за утврдување на потенцијалот на технологиите за обновлива енергија. - Ангажирање преку политики за поддршка на транзицијата од повластени тарифи кон модел базиран на аукции, почнувајќи со техничка помош за конкурентни аукциски системи за проекти за соларна и ветерна енергија. - Обезбедување финансиска и техничка помош за капацитетите на новите големи хидроелектрани и поддршка на обновувањето и подобрувањето на отпорноста кон климатските промени на постојните хидроелектрани. - Промовирање на преминот кон почисти извори за производство на енергија, вклучувајќи премин од јаглен на гас, придружено со техничка помош за унапредување на гасификацијата.	Вкупно инсталирани капацитети за електрична енергија од обновливи извори (MW)
Зголемена енергетска ефикасност и ефикасност на ресурсите	- Обезбедување кредитни линии за енергетска ефикасност и ефикасност на ресурси преку банките партнери од регионалната рамка РПЕЕ+ со фокус на малите и средните претпријатија и секторот население. - Поддршка на приватните инвестиции во индустријата за рециклирање и инвестиции од приватни компании во решенија за ефикасност на ресурсите. - Поддршка на развојот на секторот за цврст отпад во целиот циклус на управување со отпад, почнувајќи од решенија за собирање, преку рециклирање, па се до претворање на отпадот во енергија.	- Обем на заеми за енергетска ефикасност или ефикасност на ресурси доделени од страна на ПФИ со поддршка на ЕБОР - Заштедена енергија (GJ/годишно)
Подобрена еколошка инфраструктура (вода, отпад, отпадни води) на локално и општинско ниво	- Поддршка на зголемената ефикасност и одржливост во секторот води, вклучувајќи ја дистрибуцијата, третманот, пречистувањето на водите, како и канализацијата и иригацијата. - Поддршка на отпорноста кон климатските промени на општинската и регионалната инфраструктура и услуги, вклучително и контрола на поплави. - Промовирање на одржливи инвестиции на општинско ниво со силен фокус на градењето на капацитетите и фискалната ефикасност, како и помагањето на градовите при справувањето со еколошките предизвици (на пример, рамка на „Зелени градови“, греење на ниво на општини, управување со цврст отпад), вклучително и енергетски ефикасни објекти и улично осветлување. - Поддршка на општинската мобилност со фокус на системите за градски транспорт и контрола на сообраќајот.	Вкупно заштедена вода (m³/годишно)

6. Мапирање на комплементарноста на меѓународните партнери во областите на работење на ЕБОР

European Bank
for Reconstruction and Development

ОБЛАСТИ НА РАБОТЕЊЕ НА ЕБОР

		Сектори												Друго								
		Корпоративен				Енергетски		Инфраструкрен				Финансиски				Зелена транзиција			Инклузија			
Индикативни годишни просечни инвестиции за периодот (2015-2018), освен ако не е поинаку наведено, со исклучок на буџетска поддршка)		Агробизнис	Општа индустрија	Невжности	ИКТ	Природни ресурси	Електрична енергија	Вода и отпадни води	Градски превоз	Патишта	Железници	Банкарство	Осигурување	ММСП финансии	Приватен капитал	Пазари на капитал	Ефикасност на вода	Ефикасност на материјали	Одржлива енергија	Род	Млади	Регион
ЕУ*	€99м																					
Светска Банка	€65м																					
ЕИБ*	€36м																					
KfW	€28м																					
УСАИД	€5м																					
МФК	€3м																					
ЕБОР	€97м																					

- € Област на значителна инвестиција
 ● Главен фокус на приватен сектор
- P Област на значително ангажирање на политиките
 ○ Главен фокус на јавен сектор

Потенцијални области за соработка

Екологија:

Соработка со **KfW** за ефикасноста на енергијата и на ресурсите на општините; надоврзување на работата на **УСАИД** за законската рамка за енергија;

Конкуренција:

Поткрепа на заложбите на **ЕУ** и **УСАИД** во подобрувањето на управувањето и бизнис климата и учество во координативните состаноци на МФИ и на донаторите водени од Владата и секторските работни групи организирани од ЕУ.

Интеграција:

Соработка со **ЕИБ** и **Светска банка** на големи инфраструктурни проекти за поврзување во областа на транспортот, енергијата и гасот; поткрепа и придонес кон агендата за поврзување на **ЕУ** во соработка и координација со другите МФИ преку **ИРЗБ**

Отпорност:

Надоврзување на работата на **УСАИД** за политиките во областа на секторот за факторинг и финансиски факторинг и лизинг компании

7. Ризици за имплементацијата, еколошки и социјални импликации

European Bank
for Reconstruction and Development

Ризици за имплементација на стратегијата	Веројатност	Ефект	Еколошки и социјални импликации
Слабиот административен капацитет може да го одложи спроведувањето на реформите, како и критичните големи проекти реализирани со државна гаранција Политичката нестабилност и недоволниот напредок на реформите може да ја намалат довербата на инвеститорите. Недоволното кофинансирање од донатори и нивоа на грантови можат да ја намалат конкурентноста на клучните производи на ЕБОР. Ранливоста кон климатските промени може да ги одложи клучните инфраструктурни проекти. - Намалувањето на фискалниот простор го зголемува ризикот од несполнување на обврските и проблеми со отплата на долговите на јавните претпријатија.	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	Оценка и управување со еколошките и социјалните влијанија, ангажирање на засегнатите страни: Осигурување дека директните, индиректните, кумулативните и прекуграничните еколошки и социјални влијанија на проектите се соодветно оценети и ублажени и дека се врши соодветно ангажирање на засегнатите страни. Разгледување на градењето еколошки и социјални капацитети со цел да се осигури усвојување на добри меѓународни практики. Работна сила и услови за работа: Осигурување дека политиките за ЧР и работните практики на клиентите се во согласност со барањата на ЕБОР, особено во однос на исполнување на барањата во однос на условите за работа; управување со изведувачи, потенцијална дискриминација на работното место и промоција на еднакви можности. Ефикасност на ресурси и спречување и контрола на загадувањето: Развој на иницијативи за градење капацитети во инфраструктурниот сектор; идентификација и развој на проекти за ефикасно користење на водните ресурси и иницијативи за техничка помош како дел од транзицијата кон зелена економија (ТЗЕ). Прочување на потенцијални иницијативи за градење капацитети и политички дијалог заради запознавање на Најдобрите достапни техники за спречување и намалување на индустриското загадување во согласност со Директивата на ЕУ за индустриски емисии. Здравје и безбедност: Подобрување на здравјето и безбедноста при работа и во заедницата, со посебен акцент на активности кои се сметаат за чести незгоди пријавени за време на проектите на Банката. Дополнителен акцент ќе се стави на безбедноста на патиштата преку барања за ревизи на безбедноста на патиштата, градење капацитети и подигање на свеста во рамките на заедниците што се изложени на ризик. Откуп на земјиште, присилно преселување и економско раселување: Осигурување дека сите проекти кои изискуваат откуп на земјиште се во согласност со барањата на Банката за надомест и враќање на условите за живот, со посебно внимание на неформални корисници на земјиште и ранливи групи. Зачувување на биоразновидноста и одржливо управување на живи природни ресурси: Развој на иницијативи за градење капацитети за темелни оценувања на биоразновидноста, кои ќе осигураат дека сите значајни видови и живеалишта се заштитени онаму каде што проектите можат да загрозат природни заштитени подрачја, предложени Емералд локации и/или клучни подрачја за биоразновидност. Културно наследство: Работење со клиентите за цели на идентификација и консултација со клучните заинтересирани страни поврзани со проектите во подрачја од културно значење и заштита на чувствителното културното наследство. Финансиски посредници: Осигурување дека партнерите-финансиски посредници имаат утврдени соодветни еколошки и социјални капацитети и процедури за управување со ризици. Мониторинг и надзор: Работа со клиентите за цели на мониторинг на еколошките и социјалните резултати и решавање на отворените прашања поврзани со портфолиото на Банката.

8. Оцена на кофинансирањето од донатори

8.1. Оцена на потребите од грантови

Дополнителни донаторски средства ќе бидат потребни за да се остварат стратешките цели за 2023 година, вклучувајќи и поддршка за:

- Инфраструктурен развој во согласност со агендата за поврзување на Западен Балкан, како во секторот транспорт, така и секторот енергетика (вклучително и гас);
- Инфраструктурен развој во рамките на Зелени градови (вклучувајќи градски превоз и капацитети за третман и пречистување на вода/отпадни води);
- Развој на МСП и пристап до финансии;
- Техничка помош за дигиталниот сектор заради подобрување на ИКТ поврзувањето;
- Инструменти за споделување на ризикот за проширување на работата на ЕБОР кон нови ПФИ, со цел да се постигне поголемо транзициско влијание. Во општи црти, ќе биде потребно финансирање од грантови наменети за инклузивен раст, вклучително и преку нови иницијативи за вработување на младите и социјални препријатија;
- Техничка помош за законодавни реформи во области како концесии и јавно-приватни партнерства, децентрализација на општинскиот сектор, зголемена конкурентност на пазарот на електрична енергија, усогласување на јавните набавки со законодавството на ЕУ и СТО.

Избрани показатели за достапност

	ЕБОР регионално процентуално рангирање ¹	
БДП по глава на жител (ПКМ, американски долари) ²	14,914	42 ^{ти}
ОРП Земја	Да	нема
ОРП како учество во бруто националниот доход (%) ³	1.38%	36 ^{ти}
Дистрибуција на ОРП по глава на жител (УСД – тековни цени) ³	71.98	52 ^{ми}

Извори: ² ММФ (2017), ³ ОЕЦД (2017)

8.2. Потенцијални извори на средства за грантови

Инвестициона рамка за Западен Балкан (ИРЗП – заедничка иницијатива на владите корисници, ЕУ, билатералните донатори и меѓународните финансиски институции): грантови за приоритетни инфраструктурни инвестиции во транспортниот, енергетскиот, дигиталниот, еколошкиот и социјалниот сектор. До моментот, Управниот одбор на ИРЗП има одобрено грантови од 93 милиони € од Заедничкиот европски фонд за Западен Балкан за проекти на ЕБОР во Северна Македонија. Националната секторска стратегија и регионалните приоритети се предуслов за квалификација за учество.

ЕУ: приоритетните области во рамките на Инструментот за претпристапна помош вклучуваат развој на приватниот сектор, енергетската ефикасност и инфраструктурата. ЕДИФ платформата ќе се користи за финансирање на МСП и градење капацитети. Се очекуваат дополнителни придонеси за заем за финансирање на енергетска ефикасност за население и советодавни услуги за мали бизниси.

Финансирањето може да се добие од **Зелениот климатски фонд** и **Глобалниот еколошки фонд** со цел да се поддржат проектите во рамките на иницијативата на ЕБОР за транзиција кон зелена економија.

Билатерални донатори: поддршка преку билатералните програми на ЕБОР и специјалните фондови со повеќе донатори (за гаранции од Програмата за ПТФ) .

Специјалниот фонд на акционери на ЕБОР: дополнителен фонд кон донаторските ресурси, каде унапредувањето на транзицијата и понатаму е приоритетна област.

Финансирање од донатори во периодот 2013-18 и потребите за 2019 (€ мил.) ^{4,5}

Потреби од грантови за финансирање⁵

1. Единствено процентуално рангирање регистрирано како удел на земјите на ЕБОР (ОРП за земјите на работење за показатели за ОРП) кои се рангирани под Северна Македонија

4. Податоците за ТП за 2013-2015 се базираат на обврските од крајот на март, 2016 година (последниот достапен датум пред миграцијата на податоците на нов Систем за донаторски фондови. Податоците за 2016-2018 се базираат на алокации на ниво на проектот. Износите на коинвестициските грантови и концесиските заеми се базирани на податоците од клиентите.

5. Проценетите потреби за финансирање преку грантови се засновани на оперативните потреби кои ги пријавиле банкарските тимови за проекти кои ќе започнат во 2019 година. Проценетите потреби за финансирање генерално ја надминуваат тековната употреба на грантови, бидејќи некои потреби може да не се материјализираат, може да се одложат или може да се поделат на неколку години прибирање на финансиски средства поради оперативните потреби и тековни состојби.

АНЕКСИ

Посветеноста на Северна Македонија кон и примената на политичките принципи наведени во Член 1 од Спогодбата за формирање на Банката беа сериозно загрозени во поголемиот дел од периодот од усвојувањето на претходната Стратегија за земјата, бидејќи земјата се соочи со драматично влошување на состојбата на демократијата и заради тоа во релевантните извештаи на ЕУ беше квалификувано како „заробена држава“ од страна на раководството на тогашната владејачка политичка партија. Новата реформски ориентирана коалициона влада, која се формираше во 2017 година по предвремените парламентарни избори, направи клучни чекори за враќање на контролите и рамнотежата во политичкиот систем, ја зајакна демократијата преку посеопфатен политички дијалог и ја врати независноста на судството.

Останува утврдената законодавна рамка за плуралистичка парламентарна демократија, вклучувајќи ги и уставните одредби за поделба на власта, основните права и заштита на малцинствата, како и за слободни избори. Меѓутоа, додека правната рамка главно остана во согласност со европските и меѓународните стандарди, како што беше оценето од Советот на Европа и ОБСЕ, постоеше значителен јаз помеѓу законодавството и праксата. Периодот по усвојувањето на претходната Стратегија беше обележан со најсериозната политичка криза по вооружениот конфликт од 2001 година. „Скандалот со прислушување“ (објавување, во редовни интервали од февруари 2015 година, на голем број следени комуникации помеѓу високи функционери) обелодени бројни систематски злоупотреби од страна на режимот кој тогаш беше на власт, во голем број на области. Во заклучоците на Советот на Европската Унија во јуни 2015 година беше посочено на „кршење на основни права, слобода на судство, слобода на медиуми, избори, корупција, политизација на државните институции и замаглување на линијата на разграничување помеѓу државата и партијата...“¹

Анализата на ситуацијата од страна на специјалната Група на високи експерти ангажирани од Европската Комисија, со која претседаваше пензионираниот Директор, Рајнхард Прибе („Извештајот на Прибе“), доведе до неколку препораки во врска со промените во законодавството. Повеќето од нив, од друга страна, се однесуваа на активности коишто се дел од постојната законска рамка. Во тек се кривични истраги иницирани од работата на Специјалниот Обвинител назначен со цел конкретно да се осврне на злоупотребите обелоденети во гореспоменатиот скандал со прислушување и да утврди правна одговорност. Но, коренот на проблемот лежи во она што еден друг документ на ЕУ го квалификуваше како „заробена државата“ од страна на раководството на владејачката политичка партија.² Станува збор за постепена корупција на режимот кој беше на власт од 2006 до 2017 година, која особено се зголеми кон крајот на овој период, влошена од некои карактеристики заеднички за голем број земји од Западен Балкан, вклучувајќи и релативно слаби институции и сеопшта слабост на владеењето на правото, нерамномерна култура на политички дијалог и недостаток на стабилна, професионална и стручна деполитизирана јавна администрација.

Новата коалициона реформски ориентирана влада, која се формираше во 2017 година по предвремените парламентарни избори кои се одржаа во декември 2016 година, предводена од поранешната главна опозициска политичка партија, централно-левичарската СДСМ, ги утврди подобрувањата во областа на владеењето на правото и сеопфатната реформска агенда како главни компонентни на нејзината програма. Новите власти презедоа клучни први чекори за справување со претходноспомнатото „заробување на државата“ преку постепено враќање на контролите и рамнотежата и зајакнување на демократијата со посеопфатен политички дијалог и враќање на независноста на судството.

Напорите за враќање на функционирањето на демократијата во Северна Македонија и во напредувањето на реформската агенда, како и во подобрувањето на меѓуетничките односи во земјата и односите со регионалните соседи, вклучувајќи го и решавањето на спорот за името со Грција, се одрази во оценките на ЕУ. Новата Стратегија за Западен Балкан објавена во февруари 2018 година, Извештајот на ЕК за Северна Македонија од април 2018 година и Заклучоците на Советот на ЕУ од 26 јуни 2018 година го квалификуваа напредокот постигнат во горенаведените области како „значаен“. Врз основа на ова, ЕК ги објави препораките за започнување на преговори со Северна Македонија за влез во ЕУ. Советот на ЕУ, на својот состанок одржан на 26 јуни 2018 година, се согласи позитивно да одговори на гореспоменатиот напредок, преку подготвување на патот кон започнување на преговорите за влез во јуни 2019 година, чекајќи при тоа на одобрување од страна на Советот на Европа.³

1. Совет на Европска Унија, препораки на Советот за Северна Македонија, Соопштение за медиуми, 23.06.2015 година

2. Европска Комисија, Извештај од 2016 г. за Северна Македонија, Соопштение од Комисијата до Европскиот Парламент, Советот, Европскиот економски и социјален комитет и Комитетот на регионите, 2016 г. Соопштение за политиката за проширување на ЕУ, 9.11.2016 г.

3. Европска Комисија, 2018 г. Соопштение за политиката за проширување на ЕУ, 17.04.2018; Совет за општи прашања, Проширување и Процес на стабилизација и асоцијација, Заклучоци на Советот, 26.06.2018

Претставителна и одговорна влада

Слободни, фер и конкурентни избори

Помеѓу 120 и 123 пратеници се избрани за четиригодишен мандат преку систем на пропорционална застапеност. Во секоја од шесте изборни единици во земјата се избираат по 20 пратеници. Како резултат на измените од 2015 година, најмногу тројца дополнителни пратеници се избираат во едната изборна единица надвор од земјата. Државната изборна комисија е независно постојано тело, назначено од собранието со четиригодишен мандат. Изборниот законик предвидува домашно и меѓународно набљудување на изборите на сите нивоа на изборната администрација.

Постојната законска рамка овозможува цврста основа за демократски избори, под услов властите и политичките партии да покажат доволна подготвеност за нејзино спроведување. Низата реформи спроведени во текот на годините донесоа позитивни придобивки за законската рамка. Последен пат, таа беше ревидирана во 2015 и 2016 година, како дел од договорот помеѓу владата и опозицијата постигнат со посредство на ЕУ за цели на надминување на сериозната политичка криза. Со овие измени беа опфатени бројни претходни препораки од Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ODIHR) и од Венецијанската Комисија на Советот на Европа (Венецијанска Комисија), вклучувајќи и клучни мерки за одвојување на партијата од државата, составот на Државната изборна комисија (ДИК) и медиумската покриеност. Истовремено, покрај подобрувањата на Изборниот законик, одредени долготрајни проблеми останаа нерешени, вклучувајќи го и двосмислениот карактер на одредени одредби и нивниот судир со други закони и правила. Покрај останатите препораки, најновиот предлог на ОБСЕ вклучува сеопфатен преглед на Изборниот законик за цели на усогласување.⁴

Сепак, како и во многу други области, клучниот проблем лежи во јазот помеѓу законодавството и практиката. Додека историски гледано, ОБСЕ главно ги сметаше изборите за конкурентни, и дека кандидатите можат слободно да спроведуваат кампања, на неколку избори во текот на последната деценија беше забележано „замаглување на линијата на разграничување помеѓу активностите на партијата и на државата“. За време на тој период, постојано имаше наводи поврзани со притисоци и заплашувања. Исто така, има и историја на изборно насилство. Предвремените парламентарни избори кои се одржаа во 2014 година предизвикаа особена загриженост во однос на бројните неправилности во кои беа вклучени властите, кои подоцна беа потврдени со откритијата во рамките на скандалот со прислушувањето во 2015 година. Истрагите се во тек.

Ваквото проблематично минато доведе до намалување на довербата на јавноста во државните институции и кредибилитетот на изборниот процес. Со оглед на тоа, последните парламентарни избори, кои се одржаа во декември 2016 година и последните локални избори, кои се одржаа во октомври 2017 година, беа важни чекори во вистинска насока. И покрај постојаните кредибилни наводи за купување гласови, заплашување на гласачи и притисок врз државните службеници, изборите во 2016 година, кои беа од суштинско значење за решавањето на длабоката политичка криза, поминаа без големи инциденти. ОБСЕ забележа дека „кандидатите можеа слободно да ги водат своите кампањи“ и дека „генерално се почитувани основните слободи“⁵. Локалните избори, кои се одржаа во октомври, 2017 година, придонесоа за зајакнување на довербата на јавноста во демократскиот процес. Набљудувачката мисија за избори на ОБСЕ ја посочија „конкурентно опкружување“, „непристрасно медиумско покривање“ и „примерно однесување“.⁶

4. ОБСЕ/ОДИХР, Северна Македонија, Предвремени парламентарни избори, 11 декември, 2016 година, ОБСЕ/ОДИХР, Набљудувачка мисија за избори, 28 февруари 2017 година

5. ОБСЕ/ОДИХР, Северна Македонија, Предвремени парламентарни избори, 11 декември, 2016 година, ОБСЕ/ОДИХР, Набљудувачка мисија за избори, 28 февруари 2017 година

6. ОБСЕ/ОДИХР, Меѓународна набљудувачка мисија за избори, Северна Македонија, Локални избори, Изјава за прелиминарните наоди и заклучоци, 15 октомври, 2017 година.

Поделба на власта и ефективни контрола и рамнотежа

Уставната и законодавната рамка за парламентарна демократија – поткрепена со поделбата на власта и контролите и рамнотежата во политичкиот систем, независното законодавство и процедурите за законодавен надзор во пропишаните домени на одлучување – е загарантирана во Уставот и законите на Северна Македонија, кои во голема мера се усогласени со меѓународните и европските стандарди, како што оценија Советот на Европа и ЕУ. Делокругот на овластувања на законодавната власт да осигура одговорноста на владата и да врши парламентарен надзор е во голема мера усогласен со меѓународните стандарди. Меѓутоа, во последнава деценија постоеше значителен јаз помеѓу законодавството и практиката. Недостатоците излегоа на виделина за време на скандалот со прислушувањето во 2015 година. Во својата Резолуција од март 2017 година Европскиот парламент забележа дека „неодамнешната политичка криза го покажа отсуството на ефективен систем на контроли и рамнотежа во македонските институции“.⁷ Меѓу највознемирувачките случаи обелоденети со скандалот за прислушувањето беше постојаното политичко мешање во работата на судството. Политичката криза ги истакана слабостите на собранието и на независните регулаторни и надзорни тела во делот на извршувањето на нивните надзорни функции. Од летото 2017 година, новата реформски ориентирана влада презеде чекори за постепено враќање на контролите и рамнотежата, зајакнување на демократијата и владеењето на правото.

Ефективна моќ за владеење на избраните функционери

Северна Македонија има воспоставени институционални, правни и финансиски аранжмани со цел избраните функционери да имаат ефективна моќ за владеење, и де не се ограничени од недемократско право на вето или други несоодветни влијанија. Како и кај многу други земји во транзиција, постои долгогодишен близок однос помеѓу бизнисот и политичките елити.

Граѓанско општество, медиуми и учество

Опсег и независност на граѓанското општество

Постои задоволителна законска рамка за граѓанските организации (ГО). Во моментот во Централниот регистар на Македонија се регистрирани над 14.000 ГО, врз основа на едноставна и транспарентна постапка за регистрација. Во мај 2016 година, беше донесена одлука за основање на Совет за соработка помеѓу Владата и граѓанското општество, само два дена по нејзиното првично претставување на граѓанските организации, и без овозможување на дополнителни консултации. Од тогаш Канцеларијата за соработка со невладини организации при Генералниот секретаријат на Владата одржа консултации со ГО за цели на ревидирање на одлуката, со цел да се создаде функционален и општоприфатен Совет за соработка. Како и на целиот Западен Балкан, ГО се уште се во голема мера зависни од странски финансирања. ГО не добиваат посебни бенефиции како непрофитни субјекти, но може да се вклучат во комерцијални активности, сè додека нивните приходи се во согласност со нивните законски цели. Од 2015 година, ГО треба да плаќаат данок на добивка за приходи од комерцијални активности.

Некои ГО се високопрофесионални во нивните области на експертиза, особено оние кои се специјализирани за прашања поврзани со интеграцијата во ЕУ, животната средина, медиумите и родовите прашања. ГО се активни во социјалната сфера, вклучувајќи заштита на ранливи и маргинализирани групи и во набљудување избори. Една од наведените слабости е развојот на граѓанско општество на локално ниво, особено во руралните средини.

7. Европски парламент, Извештај за Извештајот на Комисијата за Северна Македонија, Комитет за надворешни работи, 6 март 2017 година.

Иако ГО беа погодени од назадувањето на демократските стандарди за време на владеењето на претходниот режим, а средината во која работат значително се влоши за време на тој период, многу од нив ја задржаа заложбата за промовирање демократија. Граѓанското општество одигра важна улога во создавањето промени кои кулминираа со падот на дискредитираниот режим во 2017 година. Оттогаш, ГО продолжија да ги поддржуваат демократските процеси. Од летото 2017 година, климата во која работат значително се подобри, а владата покажува заложби за дијалог и инклузија.

Правата за формирање синдикати се загарантирани со закон и се почитуваат во пракса. Меѓутоа, на синдикатите главно им недостасуваат стабилни финансии. Економско-социјалниот совет игра сè поактивна улога во социјалниот дијалог.

Независност и плурализам на медиумите кои работат без цензура

Постојат над 130 радио и телевизиски канали кои работат на релативно мал пазар каде доминираат електронските медиуми. Главен медиум е јавниот радиодифузен сервис, Македонска радио телевизија (MPT), со своите три национални канали, еден сателитски канал и три национални радио станици. Медиумите, вклучувајќи ги и печатените медиуми, чиј тираж е релативно низок, се поделени по политички и етнички линии што ја одразуваат севкупната поларизација во општеството.

Стапката на пенетрација на интернетот е во постојан раст, така што 69% од граѓаните имаа пристап до интернет во 2016 година, во споредба со 29% во 2006 година.⁸ Социјалните медиуми играат сè поважна улога, при што во 2016 година имаше околу милион корисници на Фејсбук.⁹

Иако законската рамка е во голема мера утврдена и е во согласност со меѓународните стандарди, во минатото, причините за загриженост традиционално се однесуваа на самоцензурата и отсуството на уредувачка независност поради политички и бизнис интереси. Последното доби нова димензија во рамките на скандалот со прислушувањето во 2015 година, кој откри шокантни примери на политичко мешање во медиумите.

Со договорот од 2015 година за надминување на политичката криза што беше постигнат со посредство на ЕУ беа предвидени бројни мерки во областа на реформите во медиумите. Од летото 2017 година се спроведуваат широки консултации помеѓу засегнатите страни за промени во сферата на медиумите. Со новата реформски ориентирана влада, климата за медиумска слобода значително се подобри со поотворена политичка дебата. Владино рекламирање заврши и притисокот врз новинарите се намали.

Повеќе канали за граѓанско и политичко учество

Постојат повеќе канали за граѓанско и политичко учество, иако во минатото тие беа сериозно подривани од страна на она што ЕК го квалификуваше како „заробена држава“ од страна на раководството на владејачката партија. Постојат одредени правила и процедури поврзани со јавните консултации, но тие не секогаш се спроведуваат. На пример, напредниот систем за електронски регистар на сите новоподготвени нацрт-закопи, кој е предвиден со правилата, нема широка употреба во пракса. Иако парламентарните комисии бараат од ГО да ја споделат својата експертиза, ова најчесто се прави на ад-хок основа. Новите власти презедоа значителни чекори за да допрат до сите засегнати страни и да ја вратат инклузивноста и транспарентноста на демократскиот процес.

8. Internet Live Stats: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/macedonia/>

9. Internet World Stats: <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm>

Слобода за формирање политички партии и постоење на организирана опозиција

На последните парламентарни избори во Северна Македонија учествуваа шест политички партии и пет коалиции. Слободата за формирање политички партии е загарантирана со Уставот и се имплементира во пракса, што е видно од постоењето на значителна опозиција којашто може слободно да спроведува кампањи и да се спротиставува на владините иницијативи. Главната опозициска политичка партија во моментот има над 40% од местата во националното собрание, нејзините претставници претседаваат со неколку клучни комисии и имаат мнозинство во неколку општини.

Владеење на правото и пристап до правда

Владеење на правото

И покрај постоењето на законски одредби, целокупното назадување на демократските стандарди за време на владеењето на претходниот режим, кое се манифестираше со замаглување на границата помеѓу државата и владејачката партија, негативно влијаеше на принципот на владеење на правото. Новите власти започнаа да го анулираат назадувањето, особено преку враќање на независноста на судството. Една од клучните области во „Итните реформски приоритети“ усвоени од новата влада е обезбедување на автономијата на независните регулаторни, надзорни и контролни тела.

Независност на судството

Независноста на судството е загарантирана со уставот и земјата има сеопфатен збир на правила кои, доколку се почитуваат, треба да обезбедат висок стандард на судството и негова целосна независност. Меѓутоа, обелоденувањата во рамките на скандалот со прислушувањето покажаа дека постои јаз помеѓу законската рамка и праксата, вклучувајќи тука и докази, добиени по пат на следење на комуникациите, за политичко мешање во номинирањето и назначувањето на судии. Извештајот на ЕК за Северна Македонија од 2016 година забележа дека „нема напредок во осигурување на функционална независност на судскиот систем“ и покрај договорот постигнат помеѓу владата и опозицијата со посредство на ЕУ.¹⁰ По промената на режимот во летото 2017 година, забележани се позитивни промени наспроти назадувањето од претходните години. Се постигна конкретен напредок во враќањето на независноста на судството. Земјата усвои нова стратегија за судски реформи за 2017-2022 година и поврзан Акциски план кој ќе ја обезбеди основата за понатамошни реформи. Советот на ЕУ во своите Заклучоци од 26 јуни 2018 година ги охрабри властите да продолжат со имплементацијата на оваа стратегија, со цел да се осигураат дека судството може независно да функционира.¹¹

Владата и граѓаните се еднакви пред законот

Иако Северна Македонија има сеопфатен збир на правила кои, доколку се почитуваат, треба да обезбедат доследна имплементација на овој принцип, ни таа не остана имуна на назадувањето во текот на претходниот режим. Скандалот со прислушувањето обелодени бројни случаи на злоупотреба на власта и службената должност, намалена отчетност и непочитување на професионалната етика. Од летото 2017 година, новите власти започнаа да работат на анулирање на ваквото назадување и покажаа искрена желба за враќање на демократијата и владеењето на правото. Во јануари 2018 година се формираше ново Советодавно тело за судиска етика.

10. Европска комисија, Извештај за Северна Македонија за 2016 година, Соопштение од Комисијата до Европскиот парламент, Советот, Европскиот економски и социјален комитет и Комитетот на регионите. Соопштение за политиката за проширување на ЕУ, 9 ноември 2016 година.

11. Совет за општи работи (GAC), Проширување и Процес на стабилизација и асоцијација (SAP), Заклучоци на Советот, 26.06.2018 година

Ефективни политики и институции за спречување корупција

Корупцијата останува распространета во многу области и ситуацијата се влоши во текот на последните години од претходниот режим. Скандалот со прислушувањето обелодени бројни случаи на корупција, вклучувајќи и корупција на високо ниво во која биле вклучени високи владини и партиски функционери. Најновиот (2018) Индекс за перцепција на корупцијата¹² на Транспаренси Интернешнл ја рангираше Северна Македонија на 93^{то} место од 176 земји, што претставува значителен пад во споредба со состојбата од пред неколку години, кога земјата беше на 66-то место од 168 земји, но претставува подобрување во споредба со 2017 година.

Утврдена е институционална и законска рамка за борба против корупцијата. Според Групата на држави против корупција на Советот на Европа (ГРЕКО), законската рамка ги опфаќа повеќето области кои се разгледуваат во четвртиот круг на евалуација на ГРЕКО. Меѓутоа, ГРЕКО забележа дека и покрај цврстата законска рамка, ефективната имплементација и спроведување на законодавството остануваат причина за загриженост и треба да се решат како приоритетна задача.¹³ Во последниот извештај од 2014 година, ГРЕКО ѝ даде на Северна Македонија 19 препораки за спречување корупција поврзана со пратеници, судии и обвинители. Во својот извештај за усогласеност од 2016 година, ГРЕКО заклучува дека Северна Македонија задоволително спроведе или на задоволителен начин се справи само со три од 19-те препораки содржани во извештајот од четвртиот круг на евалуација.¹⁴

Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) останува главна институција одговорна за спречување корупција. Нејзиниот интегритет беше компромитиран за време на претходниот режим и ќе бидат потребни напори за таа да стане вистински независна од политичките партии. Специјалното јавно обвинителство формирано во согласност со договорот помеѓу владата и опозицијата со посредство на ЕУ во зенитот на политичката криза во 2015 година, претставува важна алатка во борбата против корупцијата. Во моментот има неколку случаи на корупција на високо ниво кои се влезени во судска постапка, а изречени се и повеќе првостепени пресуди.

Граѓански и политички права

Слобода на говор, информации, религија, свест, движење, здружување, собирање и приватна сопственост

Северна Македонија е потписничка на сите главни меѓународни инструменти за човекови права. Високото ниво на ратификации на конвенциите на Обединетите нации, Советот на Европа и регионалните инструменти за човекови права претставува значително достигнување. Северна Македонија утврди и институционална рамка за заштита на човековите права, која го вклучува и Народниот правобранител. Најновата оценка на резултатите на Северна Македонија во областа на човековите права во рамките на Универзалниот периодичен извештај на Обединетите нации беше усвоена во 2014 година. Дел од главните препораки беа и оние поврзани со малцинствата (22% од препораките), правата на децата (20%) и слобода на медиумите (14%). Северна Македонија прифати 91% од вкупно 136 препораки дадени во рамките на процесот на ревизија.¹⁵

12. Индекс за перцепција на корупција на Транспаренси Интернешнл, 2018 година.

13. ГРЕКО, Четврт круг на евалуација, Извештај за евалуација, Северна Македонија, Спречување на корупција во однос на пратениците, судиите и обвинителите, објавен на 17 март, 2014 година.

14. ГРЕКО, Четврт круг на евалуација, Извештај за усогласеност, Северна Македонија, Спречување на корупција во однос на пратениците, судиите и обвинителите, објавен на 12 октомври, 2016 година.

15. Обединети нации, Универзален периодичен извештај (УПИ), Северна Македонија и УПИ инфо статистика, достапна на https://www.upr-info.org/database/statistics/index_sur.php?fk_sur=101&cycle=2

Уставот и релевантните закони забрануваат дискриминација врз основа на пол, раса, јазик, религија, национално или социјално потекло, имотен или социјален статус. Уставот ги гарантира основните слободи и права на граѓаните признати со меѓународното право, додека меѓународните договори се директно спроведливи за домашните судови и тие преовладуваат над националните закони. Оттука слободата на говор, информирање, вероисповест и совест, движење, здружување, собирање и приватна сопственост е целосно загарантирана. Уставот, исто така, бара од државата да ја поддржи приватната иницијатива и одговорност во однос на одредени „социјални цели“, како што е обезбедувањето на грижа за лицата со попреченост, старите лица и децата без родители.

Додека законската рамка за заштита на човековите права е во голема мера усогласена со европските стандарди, скандалот со прислушувањето од 2015 година обелодени сериозни повреди на основните права со што се нагласи јазот помеѓу законодавството и праксата. Новата влада формирана во јуни, 2017 година се посвети на анулирање на назадувањето во областа на основните права настанато во текот на претходните години.

Во однос на имотните права, постигнат е напредок во враќањето на имотот одземен под комунистичкиот режим. Имотот кој не можеше да се врати беше компензиран во форма на обврзници.

Политичка инклузивност за жените, етничките и другите малцинства

Законодавната рамка за заштита на етничките малцинства е во голема мера воспоставена. Земјата има сложен етнички состав. Според пописот од 2002 година, етничките Македонци се 64,2%, етничките Албанци 25,2%, етничките Турци 3,9%, Ромите 2,7%, етничките Срби 1,8%, етничките Босанци 0,8% и Власите 0,5%. Обидите да се организира попис во 2011 година пропаднаа поради несогласувања помеѓу етничките заедници во однос на методологијата.

Северна Македонија има историја на етнички тензии. Меѓутоа, постигнат е напредок по меѓуетничкиот вооружен конфликт од 2001 година во однос на решавањето на корените и ефектите на конфликтот. Ваквите усилби вклучуваат законодавна реформа и практични мерки дизајнирани да осигураат правична застапеност на малцинските заедници во јавната администрација, нивна интеграција во општеството и промовирање на меѓуетничкото помирување. Интересите на малцинските заедници се заштитени на различни нивоа, почнувајќи од основните уставни гаранции (етничките заедници се изречно наведени во Уставот) па се до посебните механизми кои обезбедуваат заштита на нивните интереси во собрانيето и мерки за заштита на нивниот културен, јазичен и верски идентитет. Најопипливите резултати во овој контекст беа постигнати во делот на заштитата на интересите и осигурувањето правична застапеност на најголемото етничко малцинство, Албанците. Сè уште треба да се работи со цел да се заштитат помалите етнички малцинства, како што е ранливата ромска заедница.

И покрај постигнатиот напредок, сè уште постојат меѓуетнички тензии, особено на локално ниво. Политичките партии во голема мера се поделени по етнички линии. Имплементацијата на Охридскиот рамковен договор (ОРД), кој во голема мера се однесува на меѓуетничкото помирување и понатаму останува од суштинско значење. Тој и понатаму останува фактор за поддршка на политичката стабилност, што е нагласено со непреченото функционирање на сегашната мултиетничка владина коалиција. Новата влада формирана во средината на 2017 година презеде повеќе важни чекори кон градење на поголема доверба меѓу етничките заедници. Меѓу нив е донесувањето на новиот закон за официјална употреба на етничките јазици во јавната администрација.

Во однос на Ромите, се презедоа повеќе мерки, особено за решавање на прашањето на лицата без документи и интеграција на внатрешно раселените лица и ромските бегалци од Косово. Програмата „Ромски здравствен медијатор“ започна во 16 општини. Продолжија да се спроведуваат образовни проекти што доведе до зголемување на стапката на запишување на ромските деца во образовни институции (во моментот, 78% од ромските деца на училишна возраст се запишуваат во задолжително образование). Меѓутоа, спроведувањето на постојните стратегии, вклучувајќи ја и стратегијата за инклузија на Ромите за 2014-2020 година, треба да се зајакне. Сè уште се присутни високите стапки на невработеност, а пристапот до бенефиции за невработеност и основни здравствени услуги останува проблематичен. Стереотипизацијата кон Ромите продолжува, вклучително и во медиумите.

Северна Македонија ги има воспоставено клучните законодавни елементи за родова еднаквост. Во декември 2017 година беше ратификувана Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените (Истанбулска конвенција). Според регионалните (и пошироките меѓународни) стандарди, жените во текот на изминатата деценија имаа импресивна застапеност во националното собрание. Таа стигна до највисоки 35% во претходните собраниски состави, а во моменталното собрание изнесува 31,6%. Во согласност со зголемената квота за учество на жените предвидена со Изборниот законик (зголемување од 30 на 40%), 41% од кандидатите на последните парламентарни избори беа жени.

Меѓутоа, на локално ниво, ситуацијата е поинаква. Жените градоначалници се малубројни. За време на последните локални избори, само 6% од кандидатите за градоначалник беа жени. Дискриминаторските обичаи и стереотипи, кои ги подриваат основните права на жените, сè уште се присутни во руралните средини.

Новиот премиер и членовите на неговата Влада дадоа јавна поддршка за правата на ЛГБТ лицата и се посветени да постигнат напредок во оваа област. Меѓутоа, општествените предрасуди продолжуваат и говорот на омраза против ЛГБТ е присутен во медиумите и на социјалните мрежи.

Слобода од малтретирање, заплашување и тортура

Уставните гаранции против малтретирање, заплашување и тортура се утврдени и во голема мера се почитуваат во пракса. Делегацијата на Европскиот комитет на Советот на Европа за спречување тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КСТ) последен пат реализираше ад хок посета на Северна Македонија во декември, 2016 година. Примарната цел на посетата беше да се разгледаат условите за затворање и третман на затворениците во затворот Идризово, во кој се наоѓаат повеќе од две-третини од затворениците во земјата. Долги години КСТ ја критикуваше ситуацијата во оваа установа, посочувајќи дека условите во одредени крила можат да се опишат како нечовечки и деградирачки третман. КСТ во својот последен извештај го задржа ставот дека системските проблеми кои беа идентификувани за време на претходните посети сè уште не се решени. Поради оваа причина, во заклучокот од извештајот, Комитетот го квалификуваше квалитетот на неговиот однос со Северна Македонија како „длабоко незадоволителен“. ¹⁶ Новата влада се обврза да ги земе предвид препораките на КСТ и да постигне напредок во спречувањето на тортурата и малтретирањето. Усвоена беше стратегија на нулта толеранција за малтретирање.

16. Совет на Европа, Европски Комитет за спречување на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КСТ), Извештај до Владата на „Северна Македонија“ за посетата на „Северна Македонија“ од страна на КСТ од 6 до 9 декември, 2016 година, објавен на 12 октомври, 2017 година.